

¹ amba age si aibici jihe ² bi coohiyan* wang ging[†] ci jihe ³ te absi genembi ⁴ bi gemun hecen i baru genembi ⁵ si atanggi wang ging ci juraka ⁶ bi ere biyai ice de juraka ⁷ si ere biyai ice de jurafi ⁸ te hontohon biya hamika bime ainu teni ubade isinjiha ⁹ emu gucu tutafi jime ofi ¹⁰ bi elhešeme aliyakiyame yabure jakade tuttu jime goidaha ¹¹ tere gucu te amcame isinjimbio akūn ¹² ere uthai tere gucu inu ¹³ sikse teni jihe ¹⁴ si bodoci ere biyai manashūn gemun hecen de isinambio isinarakūn ¹⁵ bi adarame bahafi sambi ¹⁶ abka gosifi beye elhe oci isinambi dere [···]

¹⁷ meni ere coohiyan i gisun oci ¹⁸ damu coohiyan i bade teile baitalambi ¹⁹ i jeo[‡] be duleme nikan i bade jici ²⁰ gubci yooni nikan i gisun ofi ²¹ we ya aika emu gisun fonjime ohode ²² yasa gadahūn i šame jabume muterakū oci ²³ gūwa niyalma membe ai niyalma seme tuwambi ²⁴ si ere nikan i bithe be tacirengge ²⁵ eici sini cihai tacimbio ²⁶ sini ama eniye taci sembio ²⁷ meni ama eniye taci sehe kai ²⁸ sini tacihangge udu aniya oho ²⁹ mini tacihangge hontohon aniya funcehe

* coohiyan = „Korea“ ← mandarínština 朝鮮 [tʃʰawsjen].

† wang ging = „Wangging“ (město) ← mandarínština 王京 [waŋkiŋ]; dnešní Soul, Jižní Korea.

‡ i jeo = „Ijeo“ (město) ← mandarínština 義州 [iʃsəw]; dnešní Uidžu, Severní Korea.

Níže naleznete jeho český překlad:

Wang: ¹ Mistře [doslova *velký starší bratře*], odkud jsi ty přišel?

Kim: ² Já jsem přišel z korejského Wangging.

Wang: ³ Nyní jdeš kam?

Kim: ⁴ Já jdu do císařského paláce [= hlavního města Číny].

Wang: ⁵ Kdy jsi ty odešel z Wangging?

Kim: ⁶ Já jsem odešel na začátku tohoto měsíce.

Wang: ⁷ Ty jsi odešel na začátku tohoto měsíce, ⁸ nyní tomu bude téměř půl měsíce, jak to, že jsi sem zrovna dorazil?

Kim: ⁹ Jelikož se přítel zdržel a přicházel [pozdě], ¹⁰ já jsem cestoval pomalu, vyčkáváje [na něj], a kvůli tomu příchod trval tak dlouho.

Wang: ¹¹ Přibližuje se nyní tamten přítel, nebo ne?

Kim: ¹² To je přesně tamten přítel. ¹³ Zrovna včera přišel. ¹⁴ Když ty [to] spočítáš, dorazíme do císařského paláce do konce tohoto měsíce, nebo ne?

Wang: ¹⁵ Jak bych to já věděl? ¹⁶ Když se Nebesa smilují, a [naše] těla budou zdravá, dorazíme.

Kim: ¹⁷ Co se této naší korejštiny týče, ¹⁸ používá se jen v korejské zemi; ¹⁹ když se projde Ijeo a přijde do čínských zemí, ²⁰ všechno je jen čínština, takže ²¹ když se kdokoliv na něco [doslova jedno slovo] zeptá, ²² jestli budu valit oči a nebudu schopný odpovědět, ²³ jako jaké lidi by nás ostatní lidé viděli?

Wang: ²⁴ To tvé studování čínských knih — ²⁵ učil ses ze své vlastní vůle, nebo ²⁶ [ti] tví rodiče řekli, aby ses učil?

Kim: ²⁷ Mí rodiče [doslova *náš otec a matka*] [mi] řekli, abych se učil, vsutku!

Wang: ²⁸ Kolik let trvalo tvé učení?

Kim: ²⁹ Mé učení přesáhlo půl roku.

Zde je pár dalších vět v mandžuštině z téže knihy:

30. *afaha alban de kiceme yabufi hergen baharangge udu labdu bicibe baharakūngge inu bi*
31. *aika duleke aniya adali elgiyen bargiyaha bici gemu jeterengge bufi ulebumbihe*
32. *amba age sain menggun be bucina ere menggun umesi juken adarame baitalambi*
33. *be morin be tataha boode ulebume genembi si bithe araha manggi mini tataha boode benju*
34. *bi inu donjici ere aniya ubade usin jeku be asuru bargiyahakū sembi*
35. *bi sinde fulu inu burakū komso inu burakū sunja yan oci uthai tob seme teherere hūda*
36. *booi jasigan tumen yan i aisin salimbi*
37. *coko hūlaha manggi ilifi uthai yabuki*
38. *ere honin de enteke mangga hūda be gaiki seci funiyehe sain honin be udu hūda de uncambi*
39. *gemun hecen i jetere jaka hajio elgiyūn*
40. *gucuse ilicina coko ilanggeri hūlafi abka gereme hamika*
41. *jakūn fun menggun de emu hiyase šanyan bele sunja fun menggun de emu hiyase je bele*
42. *juwe fun menggun de emu ginggin honin yali bumbi sere*
43. *muse tubade dedume yoki aikabade duleme geneci cargi orin ba i sidende niyalma boo akū*
44. *niyengniyeri yacin sijigiyan šanyan ceri dorgi etuku be etumbi*
45. *orho turi gemu bi turi oci sahaliyan turi orho oci jeku orho*
46. *orho turi haji ba oci ilan duin jiha menggun be baitalambi*
47. *sain sirgei araha boro genggiyen bocoi suje boro ninggude aisin dingse hadafi etumbi*
48. *si tere kubun be da bade udu hūda de udafu wang ging de genefi udu hūda de uncambi*
49. *si uttu balai gaire naka bi udu hūdašara niyalma waka ocibe ere suje hūda be gemu sambu*
50. *sini ere geren morin ihan dobori dari jetere orho turi uheri udu jiha baibumbi*
51. *suweni geren šusai dorgi de nikan i niyalma udu coohiyan i niyalma udu*
52. *ubaci gemun hecen de isinarangge amba muru sunja tanggū ba funcembi*
53. *uncara niyalma majige eberembu udara niyalma jai sunja yan be nonggime bu*

Níže naleznete jejich české překlady v náhodném pořadí:

- A. *Mezi vašimi mnoha spolužáky, kolik je Číňanů a kolik Korejců?*
- B. *Je věci k jezení v císařském paláci skromně, nebo hojně?*
- C. *Za osm **fenů** stříbra [dají] jeden **tou** bílé rýže; za pět **fenů** stříbra [dají] jeden **tou** prosa.*
- D. *Říká se, že za dva **feny** stříbra dají jeden **fin** jehněčího masa.*
- E. *Pojďme spát tam. Jestli [to] přejdeme, tamhle nebudou žádní lidé ani domy po dvacet **li**.*
- F. *Zhruba pět set **li** zbývá, [abychom] odsud dorazili do císařského paláce.*
- G. *Celkem kolik **čchienů** je utraceno za slámu a fazole na krmení těchto tvých mnoha koní a dobytka každou noc?*
- H. *Když [jsi] v zemi, kde slámy a fazolí je skromně, utratíš tři až čtyři **čchieny** stříbra.*
- I. *Za jakou cenu ty kupuješ tu bavlnu v zemi původu a za jakou cenu [ji pak] prodáváš, když jdeš do Wangging?*

- J. *Je jak sláma, tak fazole — fazole jsou černé fazole a sláma je z plodin [doslova "plodinová sláma"]*.
- K. *Potom, co kohout zakokrhá, probudíme se a rovnou odejdeme.*
- L. *Kdybychom byli sklídili hojně jako loni, dali bychom [vám] všem něco k snědku a nakrmili [vás].*
- M. *Já jsem také slyšel, že v tomto roce polní plodiny nebyly zde moc sklizeny.*
- N. *Přátelé, mohli byste se probudit? Kohout třikrát zakokrhá a nebe se téměř rozzářilo.*
- O. *Mistře, mohl bys [mi] dát dobré stříbro? Toto stříbro je velmi ploché — jak by [vůbec] šlo použít?*
- P. *Dopis z domova má cenu deseti tisíc **liangů** zlata.*
- Q. *Prodejče, uber trochu. Kupče, [ty] zase přidej pět **liangů** [stříbra] a dej.*
- R. *Když chceš být vyplacen tak vysokou cenou za tuto ovci, za jakou cenu prodáváš ovci s dobrou vlnou?*
- S. *Ty se přestaň pokoušet být vyplacen takhle svévolně. Přestože já nejsem vyjednávač, vím vše o ceně tohoto hedvábí.*
- T. *Já ti nedám ani více, ani méně. Pět **liangů** [stříbra] je přesně správná cena.*
- U. *Půjdeme nakrmit koně [mn. č.] v hostinci. Potom, co ty napíšeš ten dokument, pošli [ho] do mého hostince.*
- V. *Přestože těch, kdo chodí do práce do přidělených zaměstnání a dostávají [vládní] pozice, je velice mnoho, jsou i takoví, kdo nedostanou [pozici].*
- W. *Na jaře nosíme modré oblečení s dlouhými rukávy a bílé gázové spodní prádlo.*
- X. *Klobouky vyrobené z dobrých nití a hedvábné klobouky světlé barvy — nýtujeme zlaté brože na vrch a nosíme [je].*

(a) Určete, jak k sobě položky správně patří.

(b) Zde je několik mandžuských vět ze smyšlené učebnice matematiky obsahujících převody jednotek a základní operace (+, −, ×). Přeložte do češtiny:

54. <i>ilan minggan ninggun tanggū jušuru, juwe ba, ishunde tehrebumbi</i>	56. <i>ilan tanggū nadanju duin ginggin de jakūn tanggū dehu juwe ginggin be nonggici, bahara ton udu</i>
55. <i>orin hule i dorgici emu hule ilan moro hiyase be ekiyebuci, juwan jakūn hule uyun hiyase nadan moro hiyase funcembi</i>	57. <i>ninju duin fun be tofohon de kancime bodoci, uyun yan ninggun jiha be bahambi</i>

(c) Zapište mandžuským písmem:

58. <i>manju hergen</i> ‚mandžuské písmo‘	62. <i>tanggūt tacikū</i> ‚tangutská škola‘
59. <i>monggo tala</i> ‚mongolská step‘	63. <i>tiyan ju gurun</i> ‚Indie‘
60. <i>tumen ula</i> ‚řeka Tuman‘	64. <i>huhu hoton</i> ‚Chöch chot‘ (město)
61. <i>i i niyalma</i> ‚Iové‘	65. <i>cicihar hoton</i> ‚Cicikar‘ (město)

Část II (25 bodů)

Císařsky pověřené zrcadlo mandžuského jazyka je mandžuský výkladový slovník, který vydal v 18. století císař Kchang-si z dynastie Čching.

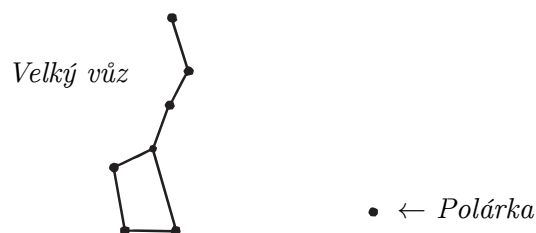
Zde je několik hesel z tohoto slovníku:

66. **abka** *umesi den tumen jaka be elbehengge be, abka sembi.*
67. **alin** *den amba ningge be, alin sembi.*
68. **amargi** *hadaha usiha bisire ergi be, amargi sembi.*
69. **arašan aga** *erin de acabume agaha aga be, arašan aga sembi.*
70. **bolori** *nadan biya jakūn biya uyun biya tumen jaka bargiyara be, bolori sembi.*
71. **cecike** *yaya ajige gasha be, cecike sembi.*
72. **dosimbi** *bata be gidame julesi genere be, dosimbi sembi.*
73. **edun** *abka na i sukdun selgiyebume dara be, edun sembi.*
74. **elden** *šun biya usiha tuwai genggiyen yasa de fosoro be, elden sembi.*
75. **ergen** *beye i da sukdun be, ergen sembi.*
76. **gasha** *juwe bethe dethe funggala bisirengge be, gasha sembi.*
77. **hūda** *udara uncara jakai salire jiha menggun i ton be, hūda sembi.*
78. **ilha** *yaya orho moo i bongko ci fushume ilakangge be, gemu ilha sembi.*
79. **mergen** *sure dacun niyalma be, mergen sembi.*
80. **nadan usiha** ... *amargi de bisire nadan amba usiha be, nadan usiha sembi.*
81. **nimaha** *muke de banjija esihengge jergi jaka be, nimaha sembi.*
82. **niyalma** *abkai banjibuha tumen ergengge i dorgi umesi surengge be, niyalma sembi.*
83. **sahaliyan** *umesi yacin be, sahaliyan sembi.*
84. **se** *orhoda i cikten da i acan i sidende banjija jalan be, se sembi.*
85. **šun** *inenggi tucifi gubci abka na de eldekengge be, šun sembi.*
86. **tanggū** *juwe susai be, tanggū sembi.*
87. **ulden** *alin jakarara onggolo tucire elden be, ulden sabumbi sembi.*
88. **usiha** *dobori abka de sarafi, emke emken i elden bisirengge be, usiha sembi.*
89. **wargi** *šun dosire ergi be, wargi sembi.*

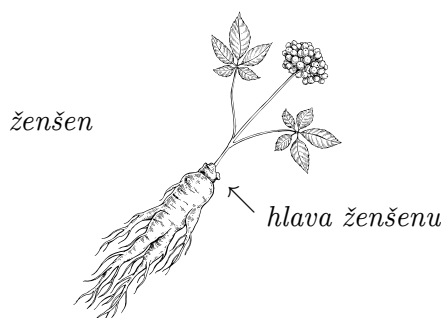
Níže naleznete jejich české překlady v náhodném pořadí:

- A. **nebe** *To, co je nejvýše, a co přikrývá všechny možné věci, se nazývá „nebe“.*
- B. **světlo úsvitu** *[Když] se světlo vynoří před tím, než jde rozeznat hory, říká se „světlo úsvitu je viděno“.*
- C. **slunce** *To, co se vynořuje ve dne a osvětluje celé nebe a zemi, se nazývá „slunce“.*
- D. **světlo** *[To, co je] od slunce, měsíce, hvězd a ohně, a je zářící a píchá do oka, se nazývá „světlo“.*

- E. **Velký vůz**.....*Sedm velkých hvězd, které jsou na severu, se nazývá „Velký vůz“.*

- F. **spásonosný déšť**.....*Déšť, který přichází v pravou chvíli, se nazývá „spásonosný déšť“.*
G. **vítr**.....*[To, co] vane, aby rozneslo ducha nebe i země, se nazývá „vítr“.*
H. **podzim**..... (i) _____
I. **hora**..... *Vysoké a velké věci se nazývají „hory“.*
J. **západ**..... (ii) _____
K. **sever**.....*Směr, ve kterém je Polárka, se nazývá „sever“.*
L. **sto**..... (iii) _____
M. **postupovat**..... *Jít vpřed, tlučíce nepřátele, se nazývá „postupovat“.*
N. **hvězda**..... *Ty, které se rozprostírají na nočním nebi, a každá každička z nichž má světlo, se nazývají „hvězdy“.*
O. **člověk**..... (iv) _____
P. **dech**..... *Základní duch těla se nazývá „dech“.*
Q. **mudrc**..... *Chytrý, bystrý člověk se nazývá „mudrc“.*
R. **cena**..... (v) _____
S. **černý**..... (vi) _____
T. **hlava ženšenu**..... *Uzel, který se vytvoří, kde se setkává stonek a kořen ženšenu, se nazývá „hlava ženšenu“.*

- U. **květina**..... *To, co se rozvíjí v květy z poupat jakékoliv trávy nebo stromu, se všechno nazývá „květina“.*
V. **pták**..... *To, co má dvě nohy, peří a ocas, se nazývá „pták“.*
W. **ptáče**..... *Jakýkoliv malý pták se nazývá „ptáče“.*
X. **ryba**..... *Rozmanité věci žijící ve vodě a mající šupiny se nazývají „ryby“.*
- (d) Určete, jak k sobě položky správně patří.
- (e) Vyplňte prázdná políčka (i–vi).

Část IV (25 bodů)

Je dáno několik prepisů výroků v moderní mandžuštině nahraných v 21. století a jejich odpovídající překlady do češtiny v náhodném pořadí:

100. bi bəl wənčal ba də bələ udaxə
101. bo molin jolum jixəniŋŋə
102. əniŋ ja əxi odun
103. əniŋ sajn lod njam jixə
104. gimu xəčən də tuli əlin də niniŋ gjak amba
105. jo əlin ilan əlin əl sigdən də bi bitk taxə
106. məsə čumaxə əmbadə bitk xolal ba də jom
107. owu dili xəlbini innamə səjəniŋ aisə gwajdam
108. si siskə buda jəm wəjəmə utka bo wul walini jixə
109. so učuluxə bo učulə ako
110. tələ sim maŋŋə əmbadə fakjixə
111. təsə ələ bitki bə mändə buxo

- A. *V Pekingu během zimy sněží velice hustě.*
- B. *Já jsem četl knihu od dvou do tří.*
- C. *Já jsem koupil rýži na trhu s rýží.*
- D. *My jsme přijeli [doslova přišli, jedouce] na koních.*
- E. *My zítra půjdeme společně do školy.*
- F. *Ty ses včera vrátil domů hned po sněžení pokrmu.*
- G. *Vy jste zpívali, ale my jsme nezpívali.*
- H. *Dnes přišlo velice mnoho lidí.*
- I. *On šel spolu s tebou.*
- J. *Oni nám dali tuto knihu.*
- K. *Jaký směr má dnes vítr?*
- L. *Jak dlouho trvá autem dorazit odsud do Charbinu?*

(g) Určete, jak k sobě položky správně patří.

(h) Přeložte do češtiny:

112. mində jašixan bo!	116. əniŋ təsə alin də čičikə sawəxə
113. tələ amba njam wakə	117. ənjə nimaxə jəm amə xoni jalı jəm
114. siskə maŋjixə axə axəxə	118. bo čumaxə čičikal xotun də jom, so jawə də jom?
115. bi iči dolxi otuku udaxə	119. bi jwan ani oŋŋulo gimu kəčən də banjixə bixə

Mapa dynastie Čching (cca 1760)

△ Mandžuštinya náleží do tunguzské rodiny. Mluvily jí mandžuské kmeny v historické oblasti Mandžusko v severovýchodní Asii. Byla jedním z oficiálních jazyků dynastie Čching, kterou založili Mandžuoové. S postupem času mandžuštinu postupně nahradila čínština a v současnosti na světě zbývá jen několik desítek rodilých mluvčích mandžuštiny.

Čínština náleží do sinotibetské rodiny. Mandarínština je varieta čínštiny, která byla společným mluveným jazykem vládních úředníků za dynastií Ming a Čching.

(mandžuštinya) $c \approx \check{c}$; $j \approx dz$; $\check{s} = \check{s}$; $h = ch$ v *chut'*; $ng = n$ ve slově *banka*; $y = j$; \bar{u} je samohláska.

\check{c} , \check{j} , \check{s} , x , η , j (moderní mandžuštinya) $\approx c, j, \check{s}, h, ng, y$ (mandžuštinya). $\bar{a} = a$ v anglickém slově *about*. Zdvojené písmeno značí dlouhou hlásku.

Za dynastie Čching se používaly následující čínské měrné jednotky:

Délka	1 li = 1800 čch' (≈ 576 m)	1 čch' = 10 cchun ($\approx 0,32$ m)
Hmotnost	1 č'in = 16 liang ($\approx 596,8$ g)	1 liang = 10 čchien = 100 fen ($\approx 37,3$ g)
Objem	1 š' = 10 tou ($\approx 103,5$ l)	1 tou = 10 šeng ($\approx 10,35$ l)

—Kim Mingju

Redakce: Samuel Ahmed (odp. red.), Ivan Deržanski (techn. red.), Hugh Dobbs, Shinjini Ghoshová, Stanislav Gurevič, Gabrijela Hladniková, Kim Mingju, Liou Jü-jang, Bruno L'Astorina, Eimear McKnight, Dan-Mircea Mirea, Aleksejs Peguševs, Jan Petr, Przemysław Podleśny, Milena Venevová, Elisija Warnerová.

Český text: Jan Petr.

Hodně štěstí!